

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. 16–21 SKYRIAI

Summa contra Gentiles. Book III. Chapter 16–21

ĮVADAS. VISŲ TIKSLAS YRA GĖRIS

Introduction. The End of Everything is a Good

Jeigu ankstesniuose dvejuose žurnalo numeriuose¹ skaitytojų dėmesiui pateiktuose Tomo Akviniečio *Sumos prieš pagonis* trečiosios knygos skyriuose (nuo 4 iki 15) buvo nagrinėjama blogio problema, tai šiame žurnalo numeryje žemiau publikuojamuose skyriuose (nuo 16 iki 21) grįžtama prie gėrio: 16 skyriaus pavadinimas skelbia *Kad kiekvieno daikto tikslas yra gėris*. Sakau grįžtama, nes ši tema pradėta jau trečiajame knygos skyriuje pavadinimu *Kad kiekvienas veiksnys veikia dėl gėrio*². O apie tikslą prabilta dar anksčiau – antrajame skyriuje *Kad kiekvienas veiksnys veikia dėl tikslo*³. Čia matome tokią Akviniečio samprotavimų schemą: tikslas – gėris, į kurią įsiterpia svarstymai apie blogį, kurių svarbiausias išvadas galima taip nusakyti: blogio priežastis yra gėris; blogis gali egzistuoti tik gėryje; blogis niekada negali sunaikinti viso gėrio; gėris daro blogį tik atsitiktinai; aukščiausiasis blogis neegzistuoja. Šis interpas su savo išvadomis būtinas atsakymui į natūraliai kylantį klausimą: jeigu visų veikiančiųjų tikslas yra gėris, tai iš kur, kodėl ir kaip atsiranda blogis? Argi piktadarių tikslas yra gėris, o ne blogis? Argi aštuoniolikmetis Mindaugas Daunoras iš Biržų rajono Kupreliškių kaimo žudydamas savo patėvį, peiliu badydamas savo motiną ir smaugdamas savo jaunesniąją seserį tikrai siekė gėrio? Jeigu taip, tai Dievo įsakymų laužymas yra gėris, o visos kalbos apie mirtinąsias nuodėmes – bobučių pasakos. Jeigu ne, tai Angeliškojo Dakto teiginys, kad *visų veikiančiųjų tikslas yra gėris* turi būti pripažintas klaidingu kaip prieštaraujantis tikėjimo tiesoms.

Kaip išspręsti šią dilemą? Tiksliau, kaip pats Akvinietis ją išspręstų? Labai paprastai. Jeigu jis prabiltų mums įprastais žodžiais, tai pasakytų, kad žudydamas savo artimuosius Mindaugėlis siekė *išspręsti savo asmenines problemas*. Tikriausiai niekas nesiginčys, kad tokių problemų sprendimą kiekvienas laiko gėriu. Tačiau asmeninis, arba subjektyvus, gėris nebūtinai reiškia bendrąjį, arba objektyvųjį, gėrį. Piktadarystės atveju subjektyvus gėris objektyviai reiškia blogį. Taigi laužydami Dievo įsakymus ir mirtinai nusidėdami visi piktadariai siekia tik gėrio, savo pačių gėrio, kaip jį įsivaizduoja.

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: tikslas, gėris, blogis, Kūrėjas, kūrinija, Tomas Akvinietis.

KEY WORDS: end, good, evil, Creator, creation, Thomas Aquinas.

Tačiau Akviniečio piešiamame pasaulėvaizdyje gėrio siekia ne tik visi piktadariai, bet ir apskritai visi esiniai: mineralai, augalai, gyvuliai; visos strėlės ir visi akmenys, nesvarbu, į ką paleisti. Nuo stogo krintanti čerpė siekia užimti jos prigimtį labiausiai atitinkančią pačią žemiausią vietą. Idealiu atveju – tai būtų pats Žemės centras. Bet kadangi Žemės pluta neleis čerpei pasiekti „geidžiamo“ tikslo, tai čerpė pasitenkins aukštesnės vietos (stogo) pakeitimu į žemesnę (šaligatvio paviršius). Tai, kad siekdama šio savo gėrio, ji praskels praeivio pakaušį, atsiras atsitiktinis blogis, kaip šio pasaulio tobulumo įrodymas. Norint tą įrodymą suprasti, pakanka įsivaizduoti, kad visi sunkūs daiktai staiga pakeičia savo orientaciją ir savo gėriu laiko nebe žemiausią, o aukščiausią vietą ir pradeda jos siekti. Tokiu atveju praeivio pakaušis nenukentėtų, bet namų stogai liktų be čerpių; patys namai paskui čerpes pakiltų į dangų ir praeiviai netektų ne tik stogų, bet ir sienų. Taigi praskeltas praeivio pakaušis – priminimas žmonijai, kaip tobulai sutvarkytas šis pasaulis. Kitaip ir negali būti, nes jį sukūrė ir nuolatos buvime palaiko ir tvarko visagalis, visažinis ir visagėris Dievas. Todėl ką tik pateiktoje interpretacijoje teiginys *kiekvieno daikto tikslas yra gėris* lieka nepajudinamas ir atitinkantis visus Dievo įsakymus.

Tuo teiginiu būtų galima apsiriboti, interpretuojant jį taip, kad sąmoningi Dievo kūriniai – žmonės, angelai ar velniai – siekia savo privačių tikslų/gėrių santykinai savarankiškai, vadovaudamiesi savo protinga ir valinga prigimtimi. Sakau *santykiniai*, nes kiekviena individuali protinga siela yra Dievo pagaminta. Taigi jos individuali prigimtis, kuri lemia tai, kaip žmogus, angelas ar velnias naudojasi savo valios laisve, yra Kūrėjo nulemta. Vadinas, faktą, kad 1995 m. kovo 31 d. naktį Mindaugėlis laužtuvu suknežino savo patėviui galvą ir dvidešimt aštuoniais peilio dūriais atskyrė savo motinos sielą nuo kūno ir sugrąžino ją Viešpačiui, labiausiai nulėmė tai, kad jo kūnui, kurį „pagamino“ tėvelio ir mamytės sueitis, Kūrėjas padarė tokią, o ne kitokią sielą. Kam jam to prireikė? Gal jis amžinybėje žinojo, kad patėvis ir mamytė gyvens nepriėmę moterystės sakramento ar kaip nors kitaip nusidės ir todėl turės būti nubausti, gal dėl kitų priežasčių arba tik dėl jam vienam žinomų paslapčių. Visa tai ne taip svarbu. Kaip pasakytų Ivanas Karamazovas, „jie obuolį suvalgė ir velniai jų nematė“. Žiniasklaidoje yra užuominų apie tai, kad ir Mindaugėlis obuolio jau buvo ragavęs, ir ne bet kokio obuolio. Taigi šiame žmogžudystės ir savižudybės (Mindaugėlis 2000 m. nusižudė Lukiškių kalėjimo vienutėje) akte tobuliausio iš visų galimų pasaulio harmonija būtų išsaugota „hermeneutiniame rate“: savo nuodėme „mūsų laikų herojus“ nubaudė nusidėjėlius, o ši bausmė nubaudė jį patį. Būtų išsaugota, jei ne dar viena, „hermeneutinį ratą“ ardanti auka – vaikas, dešimties metų Mindaugėlio sesutė, kurią, jeigu tikėsime televizijos žurnalisto Egidijaus Knispelio informacija, jis nužudė itin žiauriai: korė, bet nepakorė, nes virvė nutrūko, tada klykiančią nutempė per kiemą ir įmetė į vandens nuotekų šulinį ir gyvą užbetonavo kartu su motinos ir tėvo lavonais. Štai čia suaižėja visas kūrinių tobulumas ir visa harmonija, o kartu su ja ir visas Kūrėjo gerumas ir į pirmą vietą iškyla teodicėjos problema. Tačiau *Teodicėja* – Leibnizo amplua, o mus dabar domina Akvinietis. Norint jį suprasti, negalima abejoti Kūrėjo gerumu, kūrinių tobulumu ir jo meile savo paveikslams ir panašumams – žmonėms.

Literatūra ir nuorodos

¹ Žr.: *Logos*, 2009, Nr. 61, p. 133–140; *Logos*, 2010, Nr. 62, p. 126–134.

² *Logos*, 2009, Nr. 60, p. 113.

³ Ten pat, p. 110.

Doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS
Klaipėdos universitetas

XVI SKYRIUS

KAD KIEKVIENO DAIKTO TIKSLAS YRA GĖRIS

[1] Bet jeigu kiekvienas veikiantysis veikia dėl gėrio, kaip jau buvo įrodyta¹, tai toliau reikia daryti išvadą, kad kiekvieno esančiojo gėris yra tikslas. Juk kiekvienas esantis nukreipiamas į tikslą per jo veiklą, nes dera, kad arba pati veikla

- būtų tikslas, arba veiksmo tikslas drauge būtų ir veiksnio tikslas, kuris yra jo gėris. Kadangi kiekvienas esantysis nukreipiamas į tikslą per veiklą, tai dera, kad arba pats veiksmas būtų tikslas, arba veiksmo tikslas kartu būtų ir veikiančiojo tikslas, kuris yra jo gėris.
- [2] Toliau. Kiekvieno daikto tikslas yra tai, kame pasibaigia jo siekis. O kiekvieno daikto siekis pasibaigia gėryje, nes filosofai gėrį apibrėžia kaip tai, *ko visi siekia*². Todėl kiekvieno daikto tikslas yra koks nors gėris.
- [3] Taip pat. Tas, kurio kas nors siekia, kai jo neturi, ir kuriame nurimsta, kai jį turi, yra jo tikslas. O kiekvienas, jeigu jis stokoja deramo tobulumo, tai į jį juda kiek tik gali, o jeigu jį jau turi, tai jame rymo. Vadinasi, kiekvieno daikto tikslas yra jo tobulumas. Tačiau kiekvieno daikto tobulumas yra jo gėris. Todėl kiekvienas kreipiamas į gėrį kaip į tikslą.
- [4] Be to. Tuo pačiu būdu nukreipiami į tikslą tie, kurie žino tikslą, ir tie, kurie tikslo nežino: nors tie, kurie žino tikslą, patys juda į tikslą, o tie, kurie nežino, tikslo siekia taip, tarsi jiems vadovautų kas nors kitas, kaip tai akivaizdu šaulio ir strėlės atveju. Bet tie, kurie žino tikslą, visada kreipiami į gėrį kaip į tikslą, nes valia, kuri yra iš anksto žinomo tikslo norėjimas, nieko nesiekia, išskyrus tai, ką supranta kaip gėrį, kuris yra jos objektas. Todėl ir tie, kurie tikslo nežino, nukreipiami į gėrį kaip į tikslą. Vadinasi, visų tikslas yra gėris.

XVII SKYRIUS

KAD VISI [DAIKTAI] NUKREIPTI Į VIENĄ TIKSLĄ, KURIS YRA DIEVAS

- [1] Tačiau iš to matyti, kad visi [daiktai] nukreipti į vieną gėrį kaip į galutinį tikslą.
- [2] Nes jeigu niekas nesiekia ko nors kaip tikslo, nebent pastarasis būtų gėris, tai būtina, kad gėris kaip gėris būtų tikslas. Todėl tas, kuris yra aukščiausias gėris, labiausiai yra visų [daiktų] tikslas. Bet aukščiausias gėris yra tik vienas, ir jis yra Dievas, kaip tai įrodyta Pirmoje knygoje [sk. 42]. Todėl visi [daiktai] nukreipti kaip į tikslą į vieną gėrį, kuris yra Dievas.
- [3] Taip pat. *Tas, kuris kurioje nors giminėje yra didžiausias, yra priežastis visų tų, kurie priklauso tai giminei*; kaip ugnis, kuri yra karščiausia, yra karščio kituose kūnuose priežastis³. Todėl aukščiausias gėris, kuris yra Dievas, yra gerumo priežastis visuose geruose daiktuose. Vadinasi, jis yra ir kiekvieno tikslo, kiek pastarasis yra tikslas, priežastis, nes kiekvienas yra tikslas tik tiek, kiek jis yra gėris, *nes tas, dėl kurio kas nors yra, yra labiau už pastarąjį*⁴. Todėl Dievas labiausiai yra visų daiktų tikslas.
- [4] Dar. Bet kurioje priežasčių giminėje pirma priežastis yra labiau priežastis negu antra priežastis, nes antra priežastis nėra priežastis nebent tik pirmosios priežasties dėka. Todėl ta, kuri yra pirma priežastis tikslo priežasčių tvarkoje, turi labiau būti kiekvieno [daikto] tikslo priežastis negu artima tikslo priežastis. Bet

Dievas yra pirmoji priežastis tikslo priežasčių tvarkoje, nes jis yra aukščiausias gerųjų tvarkoje. Todėl jis yra kiekvieno daikto tikslas labiau negu bet kuris artimas tikslas.

- [5] Toliau. Dera, kad visų tikslų tvarkoje galutinis tikslas būtų visų ankstesniųjų tikslų tikslas: pvz., jeigu vaistas gaminamas, kad būtų duotas ligoniui; duotas, kad jį išvalytų; išvalytų, kad suliesintų; o suliesintų, kad išgydytų, tai dera, kad sveikata būtų tikslas ir suliesėjimo, ir [organizmo] išvalymo, ir kitų ankstesniųjų [tikslų]. Bet įvairuose gerumo laipsniuose visi [gerumai] subordinuoti vienam aukščiausiam gėriui, kuris yra viso gerumo priežastis: ir todėl, kad gėris turi tikslo prigimtį, visi [daiktai] Dievui subordinuoti taip, kaip ankstesnieji tikslai, galutiniam tikslui. Taigi dera, kad visų tikslas būtų Dievas.
- [6] Be to. Paskiras gėris nukreipiamas į bendrąjį gėrį kaip į tikslą, nes dalis yra, kad visuma būtų⁵; todėl *tautos gėris yra dieviškesnis už paskiro žmogaus gėrį*⁶. Tačiau aukščiausias gėris, kuris yra Dievas, yra bendrasis gėris, nes nuo jo priklauso visų daiktų gėris, o tas gėris, kuriuo bet kuris daiktas yra geras, yra paskiras jo ir kitų, nuo jo priklausančių daiktų gėris. Todėl visi daiktai kaip į tikslą nukreipti į vieną gėrį, kuris yra Dievas.
- [7] Taip pat. Iš veikiančiųjų tvarkos kyla tikslų tvarka, nes kaip aukščiausias veiksnys judina visus antrinius veiksnius, taip į aukščiausiojo veiksnio tikslą turi būti nukreipti visų antrinių veiksmių tikslai, nes viskas, ką daro aukščiausias veiksnys, daro dėl savo tikslo. Tačiau aukščiausias veiksnys daro visų žemesniųjų veiksmių veiksmus, judindamas juos visus atlikti jų veiksmus, taigi ir siekti jų pačių tikslų.

Todėl reikia daryti išvadą, kad visus antrinių veiksmių tikslus pirmasis veiksnys nukreipia į savo paties tikslą. Bet Antrojoje knygoje įrodyta⁷, kad pirmasis visų daiktų veiksnys yra Dievas. Tačiau jo valios tikslas yra ne kas nors kita, kaip jo gėris, kuris yra jis pats, kaip tai įrodyta Pirmojoje knygoje⁸. Todėl visa, kas jo padaryta tiesiogiai arba per antrines priežastis, nukreipta į Dievą kaip į tikslą. Tačiau Antrojoje knygoje įrodyta⁹, jog visi esiniai yra tokie, kad jie niekuo negali būti, jeigu iš jo negauna esaties. Todėl visa nukreipta į Dievą kaip į tikslą.

- [8] Dar. Galutinis kiekvieno darančiojo, tiek kiek jis daro, tikslas yra jis pats, nes tuo, ką patys padarome, patys naudojames; o jeigu kas nors kada nors ką nors daro kitam, tai šitai sieja su savo gėriu, nauda, malonumu arba garbe. Tačiau iš to, kas anksčiau pasakyta, akivaizdu, kad Dievas yra visų daiktų darančioji priežastis: vienų tiesioginė, kitų per kitas priežastis. Todėl jis yra visų daiktų tikslas.
- [9] Be to. Iš kitų priežasčių tikslo [priežasčiai] teikiamas pirmumas ir dėl jo visos kitos priežastys gauna tai, dėl ko jos yra priežastys akte, nes veiksnys neveikia, nebent tik dėl tikslo, kaip jau parodyta¹⁰. Materiją į formos aktą atveda veiksnys: materija tampa aktualia šio daikto materija, o forma aktualia šio daikto forma veiksnio veikimo dėka, taigi ir tikslo dėka. Vėlesnis tikslas yra priežastis, dėl

kurios ankstesnis tikslas buvo numatytas kaip tikslas: juk niekas nejuda į artimą tikslą, nebent tik dėl galutinio tikslo. Todėl galutinis tikslas yra pirmoji visų [daiktų] priežastis. O buvimas pirmąja visų [daiktų] priežastimi būtinai dera pirmajam esiniui, kuris yra Dievas, kaip jau parodyta¹¹. Vadinasi, Dievas yra visų [daiktų] galutinis tikslas.

- [10] Todėl Patarlių knygoje rašoma: *Viešpats padarė viską su tikslu* (Pat 16, 4). Ir Apokalipsėje: *Aš esu Alfa ir Omega, Pirmasis ir Paskutinis* (Apr 22, 13).

XVIII SKYRIUS

KAIP DIEVAS YRA VISŲ DAIKTŲ TIKSLAS

- [1] Todėl dabar reikia ištirti, kaip Dievas yra visų [daiktų] tikslas. Tai padaryti galima remiantis tuo, kas jau pasakyta.

- [2] Mat visų daiktų galutinis tikslas jis yra todėl, kad esatyje yra pirmiau už visus.

Tačiau yra toks tikslas, kuris, nors ir gauna pirmumą kaip numatyta padaryti priežastis, vis dėlto esatyje yra paskesnis. Toks yra bet kuris tikslas, kurį veiksnys numato savo veiksmu: pvz., gydytojas savo veiksmais numato ligonį pagydyti, tai yra jo tikslas. Bet yra ir toks tikslas, kuris, būdamas pirmesnis kaip priežastis, yra pirmesnis ir esatyje: pvz., tikslu vadinama tai, ką kas nors savo veiksmu arba judėjimu siekia gauti, kaip ugnis savo judėjimu – aukštą vietą arba karalius miestą – šturmu. Tad Dievas yra daiktų tikslas, kaip tas, kurio kiekvienas daiktas savaip siekia.

- [3] Dar. Dievas yra ir galutinis daiktų tikslas, ir pirmasis veiksnys, kaip tai parodyta¹². Tačiau veikiančiojo veiksmais padaromas tikslas negali būti pirmasis veiksnys, veikiau jis yra veiksnio padarinys. Vadinasi, Dievas negali būti daiktų tikslas taip, kaip kas nors padaroma, bet tik taip, kaip tas, kurį, kaip jau iš anksto esantį, reikia pasiekti.

- [4] Toliau. Jeigu kas nors veikia dėl kokio nors jau esančio daikto, ir jo veiksmais kas nors padaroma, tai būtina, kad daiktui, dėl kurio veikiama, kas nors prisidėtų iš veiksnio veikimo: pvz., kariai kovoja dėl vado, kuriam atitenka pergalė, kurią kariai savo veiksmais nulemia. Bet niekas iš jokio daikto veiksmų negali atitekti Dievui, nes savo gerumu jis yra visiškai tobulas, kaip parodyta Pirmoje knygoje¹³.

Todėl reikia daryti išvadą, kad Dievas yra daiktų tikslas ne kaip kas nors daiktų padarytas ar nulemtas ir ne taip, kad jis ką nors iš daiktų gautų, bet tik taip, kad iš jo daiktai gauna.

- [5] Taip pat. Dera, kad padarinys kryptų į tikslą tuo pačiu būdu, kuriuo veikiantysis dėl to tikslo veikia. Tačiau Dievas, kuris yra visų daiktų pirmasis veiksnys, veikia ne taip, kad savo veiksmais ką nors gautų, o kad savo veiksmais ką nors duotų, nes yra ne galimybėje, kad galėtų ką nors gauti, o vien tobulame akte, iš kurio gali duoti.

Todėl daiktai nenukreipti į Dievą kaip į tikslą, kuris ką nors gautų, bet [nukreipti] taip, kad iš jo savo pačių būdu gautų, nes jis yra tikslas.

XIX SKYRIUS

KAD VISI SIEKIA BŪTI PANAŠŪS Į DIEVĄ

- [1] Tuo, kad gauna dieviškąjį gerumą, sukurti daiktai daromi panašūs į Dievą. Tad jeigu visi daiktai krypsta į Dievą kaip į galutinį tikslą, kad taptų panašūs į jo gerumą, tai reikia daryti išvadą, kad galutinis daiktų tikslas tapti panašiams į Dievą.
- [2] Toliau. Sakoma, kad veiksnys yra padarinio tikslas, nes padarinys krypsta į veiksnio panašumą, todėl *darančiojo forma yra darymo tikslas*¹⁴. Tačiau Dievas taip yra daiktų tikslas, kad drauge jis yra ir pirmasis jų veiksnys. Todėl visi kaip galutinio tikslo siekia tapti panašūs į Dievą.
- [3] Taip pat. Visiškai akivaizdu, kad daiktai *iš prigimties nori būti*¹⁵, ir jeigu juos kas nors gali ardyti, tai ardomiesiems veiksniams jie natūraliai priešinasi ir siekia užimti tokią vietą, kurioje būtų saugūs, kaip ugnis [siekia būti] aukštai, o žemė – žemai. Tačiau esatį visi turi tuo, kad yra padaryti panašūs į Dievą, kuris yra pati subsistuojanti esatis¹⁶, tuo tarpu visi kiti [daiktai] yra tik kaip esatyje dalyvaujantys. Todėl visi [daiktai] kaip galutinio tikslo siekia būti panašūs į Dievą.
- [4] Be to. Visi sukurti daiktai yra tam tikri pirmojo veiksnio, t.y. Dievo, atvaizdai, nes *veiksny daro į save panašų* [daiktą]. Bet atvaizdo tobulumas yra tam, kad panašumu atstovautų savo pavyzdį: juk atvaizdas daromas būtent tam. Todėl visi daiktai yra tam, kad siektų dieviškojo panašumo kaip galutinio tikslo.
- [5] Dar. Kiekvienas daiktas, kaip jau parodyta¹⁷, savo judėjimu arba veiksmu siekia kokio nors gėrio kaip tikslo. Ir kiekvienas gerume dalyvauja tiek, kiek tampa panašūs į pirmąjį gėrį, kuris yra Dievas. Vadinasi, visi [daiktai] savo judėjimu arba veiksmis siekia dieviškojo panašumo kaip galutinio tikslo.

XX SKYRIUS

KAIP DAIKTAI MĖGDŽIOJA DIEVIŠKĄJĮ GERUMĄ

- [1] Tad iš to, kas pasakyta, aišku, jog tapti panašiais į Dievą yra galutinis visų [daiktų] tikslas. Tačiau tas, kuris turi tikslo prigimtį, yra gėris. Todėl daiktai siekia to, kad taptų panašūs į Dievą tiek, kiek jis yra geras.
- [2] Tačiau gerumo kūriniai nepasiekia tokio, koks yra Dieve, nors dieviškąjį gerumą kiekvienas daiktas mėgdžioja savaip. Mat dieviškasis gerumas yra paprastas, kaip visas vienovėje esantis. Juk dieviškoji esatis, kaip Pirmoje knygoje įrodyta¹⁸, savyje turi visą tobulybės pilnatvę. Kadangi kiekvienas yra tiek geras, kiek yra

tobulas, tai pati dieviškoji esatis yra jos tobulas gerumas, nes Dievui būti, gyventi, būti išmintingu, būti laimingu ir visa kita, kas atrodo priklausantis tobulumui ir gerumui, kaip visas dieviškasis gerumas yra pati dieviškoji esatis. Ir dar, ta dieviškoji esatis yra pati esančiojo Dievo substancija¹⁹. Tačiau kituose daiktuose taip būti negali. Juk Antroje knygoje²⁰ jau parodyta, kad jokia sukurtoji substancija nėra savo pačios esatis. Nors kiekvienas daiktas dėl to, kad jis yra, yra geras, vis dėlto jų esatis jiems nepriklauso ir joks gerumas nėra jų gerumas, bet kiekvienas iš jų dalyvavimu gerume yra geras, kaip ir dalyvavimu esatyje yra esantis.

- [3] Dar. Ne visi kūriniai yra viename gerumo lygmenyje. Mat kai kurių iš jų substancija yra forma ir aktas: būtent tokiam [kūriniui] tuo, kas jis yra, dera aktualiai būti ir geram būti. O kai kurių [kūrinių] substancija yra sudaryta iš materijos ir formos: tokiam [kūriniui] dera aktualiai būti ir geram būti, bet tik tam tikra savo dalimi, būtent forma. Todėl dieviškoji substancija yra jos pačios gerumas, paprastoji substancija gerume dalyvauja tuo, kas ji yra, o sudėtinė substancija [dalyvauja] tam tikra savo dalimi.
- [4] Tačiau šiame trečiajame substancijų lygmenyje irgi yra įvairovė pačios esaties atžvilgiu. Mat kai kuriuose iš materijos ir formos sudarytuose [kūriniuose] forma išsemia visą materijos galimybę taip, kad materijoje nelieka jokios galimybės kitai formai, todėl ir kurioje nors kitoje materijoje nelieka galimybės anai formai.

Tokie yra dangaus kūnai, kurių forma išsemia visą jų materijos galimybę. O kai kurių [kūrinių] forma neišsemia visos materijos galimybės, todėl jų materijoje dar lieka galimybė kitai formai, ir kitoje jų materijos dalyje dar lieka galimybė tai kitai formai, kaip tai akivaizdu elementų ir iš jų sudarytų daiktų atveju. Kadangi stokojimas yra neigimas substancijoje to, kas joje galėtų būti, tai akivaizdu, kad tai formai, kuri neišsemia visos materijos galimybės, prijungiamą formos stoka, kurios tikrai neįmanoma prijungti substancijai, kurios forma išsemia visą materijos galimybę; nei tai [substancijai], kuri yra forma savo esme; ir dar mažiau tai, kurios esmė yra pati jos esatis. Ir kadangi akivaizdu, jog negali būti judėjimo ten, kur nėra galimybės kam nors, nes judėjimas yra *galimybėje esančiojo aktas*²¹; ir taip pat akivaizdu, jog blogis yra pati gėrio stoka, tai suprantama, kad šioje paskiausioje substancijų tvarkoje yra kintantis gėris, turintis jam priešingo blogio priemaišą, ko negali būti aukštesniosiose substancijų tvarkose. Todėl toji substancija, apie kurią pasakyta, kad ji yra paskiausia, paskiausią lygmenį gerume turi taip, kaip turi paskiausią lygmenį esatyje.

- [5] Iš materijos ir formos sudarytų substancijų dalyse irgi atrandama gerumo tvarka. Kadangi materija, mąstoma pati savaime, yra esatis galimybėje, o forma yra jos aktas, tai sudėtinė substancija aktualiai egzistuoja formos dėka, todėl forma iš tiesų bus pati savaime gera, o sudėtinė substancija [bus gera] dėl to, kad aktualiai turi formą, o materija todėl [gera], kad yra galimybėje formai. Ir nors kiekvienas [kūrinys] yra geras tiek, kiek yra esantis, tačiau nebūtina, kad ma-

terija, kuri yra esinys tik galimybėje, būtų gera tik galimybėje. Juk [kūrinys] *esančiu* vadinamas be jokių išlygų, o geru [vadinamas] dar ir dėl nukreiptumo [į tikslą], nes kas nors geru vadinamas ne tik dėl to, kad jis yra tikslas, arba dėl to, kad jis pasiekė tikslą; netgi jei jis niekada nepasiekės tikslo, bet kol jis yra nukreiptas į tikslą, tol vadinamas geru. Todėl materijos negalima be išlygų vadinti esančia, nes ji yra tik esaties galimybė, numatanti nukreiptumą į esatį: kaip tik dėl šio nukreiptumo ji gali būti be išlygų vadinama gera. Taip paaiškėja, kad *gėris* savo apimtimi tam tikra prasme yra didesnis negu *esantis*²². Todėl Dionisijas ketvirtajame traktato *Apie dievo vardus* skyriuje rašo, kad *gėris savimi apima tai, kas egzistuoja, ir tai, kas neegzistuoja*²³. Juk ir pati neegzistencija, t.y. materija, mažoma kaip stokojimo subjektas, nori gėrio, t.y. esaties. Iš to akivaizdu, kad ji irgi yra gera, nes niekas nenori gėrio, nebent geras.

- [6] Yra ir kitas būdas, kuriuo kūrinio gerumas neprilygsta dieviškajam gerumui. Mat, kaip jau minėta, Dievas pačioje savo esatyje turi aukščiausią gerumo tobulybę. O sukurtas daiktas savo tobulumą turi ne vienoje, bet daugelyje [savybių]: *juk tai, kas aukščiausiam yra suvienyta, žemiausiose yra išskirstyta*.

Todėl sakoma, kad Dievas vienove yra geras, išmintingas ir veiklus, o kūriniai – įvairove: ir kuo didesnės įvairovės reikalauja tobulas kurio nors kūrinio gerumas, tuo labiau jis yra nutolęs nuo pirmojo gerumo. Ir jeigu jis negali pasiekti tobulo gerumo, tai turės netobulą [gerumą] nedaugelyje [ypatybių]. Todėl yra taip, kad nors pirmasis ir aukščiausias gėris yra visiškai paprastas, o jo gerumui artimesnės substancijos yra artimesnės ir paprastumui, vis dėlto kai kurios žemiausios substancijos yra paprastesnės už tas, kurios yra už jas viršesnės, pvz., elementai už gyvūnus ir žmones, nes jie negali pasiekti pažinimo ir supratimo tobulumo, kurį pasiekia gyvūnai ir žmonės.

- [7] Todėl iš jau pasakyto aišku, kad, nors Dievas savo paprasta esatimi turi tobulą ir visišką gerumą, kūriniai savo gerumo tobulumą pasiekia ne vien tik savo esatimi, bet daugeliu dalykų. Todėl, nors kiekvienas iš jų yra geras tiek, kiek yra esantis, vis dėlto negali būti pavadintas geru be išlygų, jei jam trūksta kitų dalykų, būtinų jo gerumui: pvz., žmogus, kuriam trūksta dorybės ir kurį valdo ydos, vadinamas geru tam tikru požiūriu, būtent tik tiek, kiek jis yra esantis ir yra žmogus, bet nevadinamas geru be išlygų, veikiau [vadinamas] blogu. Todėl jokiam kūriniai nėra tas pats būti ir būti be išlygų geram, nors kiekvienas kūrinys yra geras tiek, kiek yra esantis. O Dievui visiškai tas pats yra būti ir būti geram.
- [8] Bet jeigu kiekvienas daiktas kaip tikslo siekia panašumo į dieviškąjį gerumą; ir į dieviškąjį gerumą kas nors tampa panašus visais tais dalykais, kurie priklauso jo gerumui; ir daikto gerumas yra ne tik jo esatyje, bet visuose kituose [dalykuose], kurių reikia jo tobulumui, kaip jau buvo parodyta. Akivaizdu, kad daiktai kaip į tikslą nukreipti į Dievą ne tik jų substancine esatimi, bet ir tais [dalykais], kurie jiems atsitinka kaip priklausantys tobulumui, ir net teisinga veikla, kuri irgi svarbi daiktų tobulumui, kaip jau parodyta.

XXI SKYRIUS

KAD DAIKTAI IŠ PRIGIMTIES
SIEKIA TAPTI PANAŠŪS Į DIEVĄ KAIP Į PRIEŽASTĮ

- [1] Todėl išaiškėja, kad daiktai dieviškojo panašumo siekia dar ir tuo, kad yra kitų daiktų [veikiančiosios] priežastys.
- [2] Mat į dieviškąjį panašumą sukurtas daiktas krypsta savo veikla. Bet savo veikla vienas daiktas tampa kito [daikto] priežastimi. Vadinasi, ir tuo daiktai siekia dieviškojo panašumo, kad yra kitų [daiktų] priežastys.
- [3] Dar. Daiktai krypsta į dieviškąjį panašumą, nes jis yra geras, kaip jau buvo minėta. Ir iš Dievo gerumo yra tai, jog kitiems dovanojama esatis: juk kas nors veikia tiek, kiek yra aktualiai tobulas. Todėl daiktai apskritai geidžia būti panašūs į Dievą, būdami kitų daiktų priežastimis.
- [4] Toliau. Nukreiptumas į gėrį turi gėrio prigimtį, kaip tai akivaizdu dėl jau pasakyto. Tačiau kiekvienas tuo, kad yra kito priežastis, yra nukreiptas į gėrį, nes tik gėris turi savaiminę priežastį, o blogis – tik atsitiktinę, kaip jau parodyta²⁴. Todėl būti kitų priežastimi yra gera. Ir kiekvienu gėriu, į kurį kas nors krypsta, siekiama dieviškojo panašumo: nes kiekvienas sukurtas gėris yra iš dalyvavimo dieviškajame gerume. Vadinasi, daiktai siekia dieviškojo panašumo tuo, kad yra kitų daiktų priežastys.
- [5] Taip pat. Ta pati priežastis lemia, kad padarinys krypsta į veikiančiojo panašumą, ir kad veikiantysis daro į save panašų padarinį, nes padarinys krypsta į tikslą, į kurį jį nukreipia veikiantysis. O veikiantysis siekia padarinį daryti į save panašų ne tik esatimi, bet ir priežastingumu: juk kaip veikiantysis padariniui suteikia tuos prigimtinius pradus, kuriais pastarasis subsistuoja, ir tuos pradus, kuriais jis esti kitų [daiktų] priežastimi: pvz., gimdomas gyvūnas iš gimdytojo gauna ne tik maitinimosi galią, bet ir gimdymo galią. Todėl padarinys krypsta į veikiančiojo panašumą ne tik savo pavidalu, bet ir tuo, kad būtų kitų daiktų priežastimi. Bet daiktai į Dievo panašumą krypsta taip, kaip padarinys [krypsta] į veikiančiojo panašumą. Todėl daiktai iš prigimties siekia būti panašūs į Dievą tuo, kad būtų kitų daiktų priežastys.
- [6] Be to. Kiekvienas yra labiausiai tobulas tada, kai gali kitą daryti į save panašų: juk tas tobulai šviečia, kuris kitą gali apšviesti. Ir kiekvienas, krypstantis į savo tobulumą, krypsta į dieviškąjį panašumą. Vadinasi, kiekvienas krypsta į dieviškąjį panašumą tuo, jog siekia būti kitų daiktų priežastimi.
- [7] Ir kadangi priežastis, tiek kiek ji yra priežastis, yra viršesnė už savo padarinį, tai akivaizdu, kad siekti dieviškojo panašumo esant kitų [daiktų] priežastimi priklauso patiems aukščiausiems iš esančiųjų [kūrinių].
- [8] Taip pat. Kiekvienas, kaip jau minėta, pats pirmiau privalo tapti tobulas, kad galėtų būti kito priežastimi. Todėl tokį galutinį tobulumą daiktas pasiekia tam, kad egzistuotų kaip kitų daiktų priežastis. Kadangi sukurtas daiktas daugybe būdų krypsta į dieviškąjį panašumą, tai galutinė užduotis, kuri jam tenka, – tai

siekti dieviškojo panašumo būnant kitų daiktų priežastimi. Todėl Dionisijas traktato *Apie Dangaus Hierarchiją* trečiajame skyriuje sako, jog *visų dieviškiau yra tapti Dievo bendradarbiu*:²⁵ panašiai Apaštalas sako Pirmajame laiške korintiečiams: *Mes juk esame Dievo bendradarbiai* (1 Kor 3, 9).

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Žr. *Logos*, Nr. 60, 2009, p. 113–114 (*Suma prieš Pagonis*, trečioji kn., 3 skyrius).
- ² Aristotelis. *Nikomacho etika*. Iš senosios graikų kalbos vertė J. Dumčius. // Aristotelis. *Rinktiniai raštai*. – Vilnius: Mintis, 1990, [I, 1; 1094a], p. 63. „Atrodo, kad kiekvienas mokslas, taip pat kiekvienas veiksmas ir sąmoningas pasirinkimas siekia ko nors gero. Todėl teisingai buvo pavadinta gėriu tai, ko visi siekia.“
- ³ Aristotle. *Metaphysica*. Translated by W. D. Ross. // *The Basic Works of Aristotle*. Ed. Richard McKeon. – New York: Random House, 1941, [II, 1; 993b] p. 712–713.
- ⁴ Aristotle. *Analytica Posteriora*. Translated by G. R. G. Mure. // *The Basic Works of Aristotle*. Ed. Richard McKeon. – New York: Random House, 1941, [I, 2; 72a 28], p. 113.
- ⁵ Plg.: Aristotelis. *Politika*. Iš senosios graikų kalbos vertė M. Strockis. – Vilnius: Pradai, 1997, [II, 6; 1254a], p. 69. „...dalis yra ne tik ko nors kito dalis, bet ir visiškai priklauso tam kitam“
- ⁶ Aristotelis. *Nikomacho etika*, [II, 8; 1094 b], p. 64. „Nors šis tikslas yra toks pat ir paskiram žmogui, ir valstybei, vis dėlto jis stipriau ir tobuliau pasireiškia valstybėse – ir siekiant [aukščiausiojo gėrio], ir jį išsaugant. Sveikintinas dalykas, kai jį pasiekia paskiras žmogus, bet daug gražiau ir kilniau, kai jį pasiekia ištisos tautos ir valstybės.“
- ⁷ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų kalbos vertė G. Vyšniauskas. – Vilnius: Logos, 2003, p. 34–39.
- ⁸ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga. Iš lotynų kalbos vertė G. Vyšniauskas. – Vilnius: Logos, 1999, p. 286–289.
- ⁹ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, p. 34–39.
- ¹⁰ Žr. *Logos*, Nr. 60, 2009, p. 110–112 (*Suma prieš Pagonis*, trečioji kn., 2 skyrius).
- ¹¹ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, p. 34–39.
- ¹² Žr. *Logos*, Nr. 63, 2010, (*Suma prieš Pagonis*, trečioji kn., 17 skyrius).
- ¹³ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, p. 43–45.
- ¹⁴ Aristotle. *Physica*. Translated by R. P. Hardie and R. K. Gaye. // *The Basic Works of Aristotle*. Ed. Richard McKeon. – New York: Random House, 1941, [II, 7; 198 b.], p. 248.
- ¹⁵ Aristotelis. *Nikomacho etika*, [IX, 7; 1168 a], p. 240–241. „Tas, kuris sukūrė savo kūrinį, tam tikru būdu egzistuoja savo kūrinyje, todėl jis jį ir myli, nes myli ir egzistavimą. Tai glūdi žmogaus prigimtyje, nes kūrėjuje slypinti galia pasireiškia jo atliktu darbu.“
- ¹⁶ „Subsistuojanti esatis“ reiškia savaime esančią esatį, arba esatį, kuri neturi jokios savo buvimo priežasties ir yra savo pačios priežastis.
- ¹⁷ Žr. *Logos*, Nr. 63, 2010, (*Suma prieš Pagonis*, trečioji kn., 16 skyrius).
- ¹⁸ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, p. 119–123.
- ¹⁹ Ten pat, p. 89 ir toliau.
- ²⁰ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, p. 35–39.
- ²¹ Aristotle. *Physica*, [III, 1; 201 a], p. 254.
- ²² Cajetanas atkreipė dėmesį į tai, kad vėliau Tomas pakeitė savo nuomonę šiuo klausimu. *Teologijos sumoje* (I, q. 5 a. 3 ad 3m) Tomas rašo: „pirmoji materija kaip esanti tik galimybėje yra gėris tik galimybėje“.
- ²³ Pseudo-Dionysius. *De divinis nominibus*, IV, 7 (Patrologia Graeca, 3, col. 704).
- ²⁴ Žr. *Logos*, Nr. 62, 2010, p. 126–130 (*Suma prieš Pagonis*, trečioji kn., 10 skyrius).
- ²⁵ Pseudo-Dionysius, *De caelesti hierarhia*, III, 2 (Patrologia Graeca, 3, col. 165).

Iš lotynų kalbos vertė ir komentarus parašė doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS, Klaipėdos universitetas

Versta iš S. *Thomae de Aquino Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud libreriam Vaticanam, Desclée et C. – Herder, 1934, p. 235–240.